

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 334.726:336.671.1

Васюк Є.А., аспірант
*Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТРАНСФЕРТНОЇ ПОЛІТИКИ ТНК

Васюк Є.А. Економічна сутність трансфертної політики ТНК. У статті визначено поняття трансферу, фінансової та податкової політики ТНК. Обґрунтовано виділення трансфертних операцій як окремої складової фінансових зв'язків підрозділів корпоративних суб'єктів міжнародної економічної діяльності. Розглянуто внутрішньофірмові потоки ТНК, визначено серед них місце трансфертних операцій. Запропоновано авторське формулювання поняття трансфертної політики ТНК. Розглянуто її сутність та особливості формування. Систематизовано структуру фінансових інструментів, що формують трансфертну політику ТНК.

Ключові слова: транснаціональна корпорація, трансферт, внутрішньофірмові потоки, фінансова політика, трансфертна політика ТНК.

Васюк Е.А. Экономическая сущность трансфертной политики ТНК. В статье определено понятие трансферта, финансовой и налоговой политики ТНК. Обосновано выделение трансфертных операций как отдельной составляющей финансовых связей подразделений корпоративных субъектов международной экономической деятельности. Рассмотрены внутрифирменные потоки ТНК, определено среди них место трансфертных операций. Предложена авторская формулировка понятия трансфертной политики ТНК. Рассмотрены ее сущность и особенности формирования. Систематизирована структура финансовых инструментов, которые формируют трансфертную политику ТНК.

Ключевые слова: транснациональная корпорация, трансферт, внутрифирменные потоки, финансовая политика, трансфертная политика ТНК.

Vasiuk Y.A. The economic essence of TNCs' transfer policy. The article defines the notion of transfer, TNCs' financial and tax policy. The author justified that transfer operations are the separate component of the financial relations between subsidiaries of international corporations. In the article considered intercompany flows and defined place of transfer operations among them. The author suggests the definition of TNCs' transfer policy. The essence and peculiarities of transfer policy formation are reviewed. The financial instruments shaping TNCs' transfer policy are structured.

Key words: transnational corporation, transfer, intra-flows, financial policy, TNC's transfer policy.

Постановка проблеми. Впровадження цифрової економіки дало змогу транснаціональним корпораціям ефективно розташувати структурні підрозділи задля максимізації податкової вигоди. Наприкінці минулого століття здійснення частини операцій вимагало фізичної близькості до ринку збуту, але поширення інформаційних технологій дало можливість запровадити нові моделі управління. Зараз міжнародні компанії за допомогою глобальних мереж відмовляються від стаціонарних підрозділів і переносять бізнес-функції на ті локації, де їх здійснення є продуктивнішим. Паралельно простежується тенденція до перевищення валових продажів великих корпорацій над розмірам ВВП приймаючих країн, тому для останніх постає питання оновлення правил та меж ділової активності корпоративних

суб'єктів господарювання. За детальним розглядом трансфертного ціноутворення, трансферу технологій, дивідендної політики, системи внутрішнього кредитування економісти залишають остронь питання саме взаємодії перелічених аспектів діяльності ТНК, що породжує теми для роздумів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інвестиційної діяльності транснаціональних компаній є рейтинговим в списку найбільш популярних тем. Зокрема, О. Булкот систематизовано внутрішні та зовнішні фінансові потоки ТНК, та обґрунтовано доцільність виокремлення менеджменту як інтегральної складової у формуванні короткострокової політики ТНК [1]. Недоліком такого підходу є відсутність чіткого розмежування діяльності міжнародних компаній щодо мініміза-

ції операційних ризиків як застережних заходів та зменшення податкового навантаження як свідомого порушення чинного законодавства, а також відсутність врахування впливу політичних, соціальних та економічних факторів на формування загальної фінансової політики.

Т. Балок структуровані фінансові потоки всередині ТНК на кожному з рівнів її організаційно-економічної системи, виокремлено напрями фінансових зв'язків між підрозділами корпоративних суб'єктів міжнародної діяльності [2], а також розмежовано першочергові та другорядні внутрішньофірмові потоки. До недоліків підходу цього автору можна віднести відсутність аналізу групи фінансових потоків, які виявляються на кожному з рівнів системи ТНК й мають безпосереднє відношення саме до політики управління трансфертними операціями ТНК.

Ф. Сміт розглянуто ризики входження на нові ринки та інвестування міжнародних корпорацій в країни, що розвиваються [3]. Зосереджено увагу на цілком законних шляхах уникнення високих податків на прибутки та / або зменшення самої бази оподаткування. Визначено, що міжнародні організації запроваджують норми регулювання діяльності ТНК з огляду на потреби держав, але зовсім не аналізують природу та стимули самих компаній. Розглянуто сучасні ініціативи Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) і піддані серйозній критиці. Однак простежується більше юридичний підхід до розгляду питання без вдавання в подробиці економічної сутності.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження економічної сутності трансфертної політики ТНК за рахунок термінологічної ідентифікації цього поняття. Для досягнення поставленої мети було вирішено такі завдання: розкриття поняття трансферту, фінансової та податкової політики; визначення сутності трансфертних операцій та впливу на прийняття рішень корпорації; формулювання визначення трансфертної політики ТНК; систематизація структури фінансових інструментів здійснення трансфертних операцій.

Виклад основних результатів. З метою подальшої реалізації завдання цієї статті доцільним є використання трактування ТНК, що було розроблено Л. Руденко-Сударєвою, яка ідентифікує ТНК як групу компаній, що [4, с. 45] знаходяться і функціонують у різних країнах; контролюються штаб-квартирою, яка розташована переважно в одній конкретній країні; керуються загальною стратегією і скоординованою політикою; мають певні масштаби міжнародної діяльності й реалізують єдину бізнес-ідеологію із синтезом філософії волюнтаризму, прагматизму і лібералізму; втручаються у міжнародні політичні процеси, є їх новими суб'єктами; мають уніфіковану корпоративну систему бухгалтерського обліку і звітності, успішно функціонують на основі розвитку полісистемної динамічної бізнес-моделі.

Для визначення поняття трансфертної політики ТНК потрібно чітко окреслити такі дефініції, як «політика» та «трансферт». Відповідно до економічного енциклопедичного словника політика – це низка більш-менш послідовних дій та їх наслідків; інші характеризують її як ухвалення взаємопов'язаних рішень, що стосуються вибору цілей і засобів їх досягнення [5, с. 126]. Транснаціональна корпорація за рахунок широкого спектру видів діяльності провадить від товарної до дивідендної політики. Отже, поняття «політика ТНК» охоплює весь спектр питань, які вирішуються на кожному з рівнів організаційно-економічної системи ТНК, проте ключовими елементами є фінансова та податкова складові, оскільки вони пов'язані безпосередньо з формуванням фінансово-економічних результатів діяльності ТНК.

Фінансова політика підприємства передбачає формування заходів за такими основними напрямками, як формування активів та структури капіталу, політика управління активами та інвестиціями, політика залучення фінансових ресурсів, політика управління фінансовими ризиками і запобігання банкрутству [6, с. 687]. Еволюція економічних відносин привела до постійно зростаючої ролі нематеріальних активів в структурі капіталу, під час визначення вартості яких виникають значні труднощі через правову незахищеність чи відсутність їх обліку на балансових рахунках. Найбільш очевидним це є для глобальних високотехнологічних корпорацій, де основні засоби та джерела прибутку є інтелектуальною власністю, яку важко оцінити і легко переміщувати. Тому визначення фінансової політики ТНК слід уточнити як систему заходів щодо формування активів та управління ними, структури капіталу та пов'язаних з міжнародною інвестиційною діяльністю ризиків в умовах поступового розмежування між юрисдикціями, де зареєстровано прибутки та фактично згенеровано ці прибутки в результаті економічної діяльності.

А податкова політика полягає у виборі оптимального способу здійснення податкових платежів за наявності альтернативних варіантів господарської діяльності. Основними етапами податкової політики підприємства є виявлення напрямів господарської діяльності підприємства, які дають змогу мінімізувати податкові платежі внаслідок різних ставок оподаткування; оцінка можливостей щодо зменшення бази оподаткування підприємства за рахунок прямих податкових пільг; врахування непрямих податкових пільг та регіональних особливостей формування податкової політики; оцінка ефективності розробленої політики [6, с. 688]. Вибір податкової політики визначає не тільки шлях взаємодії корпорації з місцевими фіскальними органами, але й формує принцип розміщення філій та дочірніх компаній. Виникнення проблеми переміщення прибутків та розмиття податкової бази стало можливим завдяки створенню кожною країною власних правил щодо

захисту податкової бази [7]. Завдяки відсутності уніфікованих нормативних принципів регулювання та можливості здійснювати господарську діяльність в декількох країнах одночасно менеджери транснаціональних корпорацій просто використали вже сформовані шляхи мінімізації податкових платежів. Таким чином, податкова політика є комплексною прорахованою схемою щодо вигідного розташування функціональних підрозділів міжнародної корпорації задля використання наявних можливостей сплати податків на вигідних умовах.

Щодо поняття «трансферт», то воно є для світової економіки порівняно новим. Трансферт (франц. “Transfert”, лат. “transfere” – переносити, переводити) трактується як передавання товарів, послуг, грошових виплат, прав власності. Варто зауважити, що сьогодні є актуальним питання розмежування понять «трансфер» та «трансферт» [8, с. 48]. Термін вживається у різних транскрипціях: у франкомовній (трансферт, з літерою «т» на кінці) він використовується у професійній лексиці банківських працівників; в англomовній (трансфер, без літери «т» на кінці) – у науковій сфері та бізнесі (трансфер технологій, трансфер норм). Т. Савченко та М. Макаренко зазначають, що найчастіше поняття «трансферт» використовують для позначення безоплатного руху грошових коштів або матеріальних цінностей між суб'єктами економічних відносин [9, с. 163]. В журналі про бізнес в Росії та за кордоном “Business times” трансферт визначається як операція, що не передбачає одержання однієї інституційної стороною ніяких відшкодувань за надані іншій стороні товари або послуги [10]. Насправді немає різниці, в якій транскрипції використано поняття трансферту.

Запозичені слова несуть за собою мовні особливості країни походження, але сутність від цього не змінюється. Вважати за помилку неправильне написання завдяки таким обставинам просто абсурдно. З огляду на усталений в нашій країні переклад все ж справедливо говорити «трансфертні ціни», але «трансфер технологій».

Більш повне визначення трансферту надає І. Фамінський. За сферою використання поняття трансферту розглядають таким чином: 1) в національних рахунках операції розподілу коштів, що здійснюються з тією чи іншою соціальною чи економічною метою у формі платежу одного господарюючого суб'єкту без участі явного і безпосереднього контрагента; у сфері державних фінансів: сукупність операцій, пов'язаних з видачею субсидій або допомоги, що надаються державою, чи виплата відсотків, що були нараховані за її боргами; кредитний трансферт – зміна в розподілі бюджетних кредитів, що потребують зміни сутності самої операції, що фінансується, і, відповідно, природи нарахованих витрат; 2) документ, що підтверджує право фізичної чи юридичної особи на отримання власних цінних паперів (чи частки в капіталі), що належить іншому власнику [11, с. 403]. Сформульовані визначення поєднує той факт, що трансферт є односторонньою і безповоротною операцією.

Особливість процесу трансферту полягає у передачі будь-яких активів, операцій чи бізнес-процесів або навіть платежів, що відбувається в межах єдиної системи зв'язків між структурними елементами і не тягне за собою віддачі у вигляді товарів або послуг. Виплати фінансових відшкодувань за внутрішніми кредитами чи ліцензійними договорами про пере-

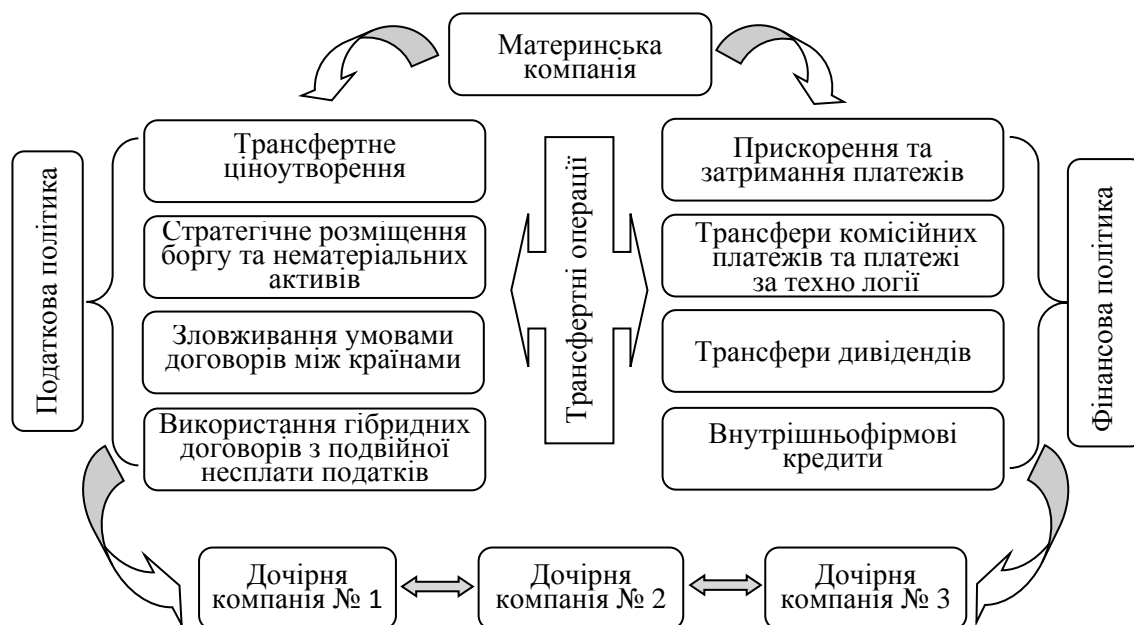

Рис. 1. Економічна сутність трансфертної політики ТНК

Джерело: складено автором на основі [11, с. 52–53; 12, с. 360–365]

дачу технологій також називаються трансфертами. Звідси виникає питання про те, чому платне переміщення активів називається трансфером, а не простим продажем. В цьому випадку повноцінна операція продажу має місце під час платної передачі товарів чи послуг непов'язаному контрагенту. ТНК має розширену мережу дочірніх компаній та відділень, тому всі внутрішні операції, які не передбачають користування послугами зовнішнього (непов'язаного) суб'єкта господарювання, виправдано називати трансфертними.

З метою подальшого емпіричного аналізу масштабів внутрішньофірмових трансфертів важливо якомога точніше обкреслити межі їх впливу та взаємодії з щоденною господарською діяльністю міжнародної корпорації. Трансфертні операції:

1) не пов'язані з підприємницькою чи іншою діяльністю, яка обмежена кордонами конкретної країни або території;

2) виникають в результаті роз'єднання місцевостей, де фактично відбулося створення вартості в результаті економічної діяльності та де ця вартість була визнана;

3) не підлягають регулюванню органами місцевої влади (наприклад, приймаючої країни), оскільки за своєю сутністю не можуть порушувати законодавчі норми тільки окремо взятої суверенної держави.

Трансфертні операції ТНК приводять до внутрішньофірмових фінансових потоків. По відношенню до материнської компанії останні набувають низхідного та висхідного характеру. Низхідні внутрішньофірмові потоки виникають, коли материнська компанія здійснює додаткові інвестиції у зарубіжні підрозділи, закуповує товари, послуги та інші реальні активи у цих підрозділів, а висхідні пов'язані із виплатою дивідендів та репатріацією прибутків, здійсненням різного роду платежів на користь материнської компанії. Першочерговими називають такі потоки, як, зокрема, інвестиції, внутрішньофірмове кредитування, плата за товари, послуги, а до другорядних можна віднести репатріацію прибутків, дивідендні виплати, комісійні платежі та роялті [12, с. 8]. Трансфертні операції мають безпосередній зв'язок з організаційним та виробничим рівнями, оскільки процеси всередині ТНК не пов'язані тільки з переміщенням фінансових активів. Трансфертні операції є своєрідним інструментом мінімізації витрат ТНК у всіх рівнях організаційно-економічної системи ТНК.

На основі викладеного матеріалу автором побудовано систему внутрішньокорпоративних потоків з визначенням інструментів здійснення трансфертних операцій (рис. 1). Деякі із зазначених трансфертних операцій потребують пояснення. Зловживання умовами договорів між країнами (англ. "treaty abuse") – здійснення правомірних дій, завдяки яким отримано результат, що суперечить умовам договору. Зловживання гібридних договорів з подвійної

несплати податків (англ. "the use of hybrid mismatch arrangements") – використання механізмів експлуатації різниці в податковому трактуванні інструментів, об'єктів та трансфертів між дома чи більше країнами.

Таким чином, ключові особливості трансфертних операцій ТНК такі: 1) є суто внутрішніми; 2) наявні у всіх рівнях ТНК; 3) мають безпосередній вплив на зменшення корпоративного податку; 4) є визначальними для залучення держав у міжнародну податкову конкуренцію; 5) є взаємодоповнюючими факторами під час ведення корпоративної політики; 6) залежать від політико-правових, соціально-культурних та економічних особливостей країни-розташування закордонних філій.

Враховуючи вищевикладене, можна сказати, що трансфертна політика ТНК – це комплекс взаємопов'язаних дій щодо управління трансфертними операціями, здійснюваними між підрозділами глобальної корпоративної структури за допомогою інструментів внутрішньофірмового руху фондів в умовах організаційної недосконалості корпорацій та політико-правової і соціально-економічної обмеженості країн з метою мінімізації транзакційних витрат та розміру податкових платежів щодо корпоративного прибутку.

Висновки. Політика – це комплекс цілеспрямованих дій стосовно вирішення питань, які охоплюють діяльність компанії на всіх рівнях її організаційно-економічної системи та забезпечують ефективне використання ресурсів задля максимізації прибутку. Оскільки транснаціональні корпорації постійно долучаються до процесів інвестиційної діяльності, управління активами та безпосередньої роботи з місцевими адміністративними та фіскальними службами, фінансова та податкова політика заслуговує особливої уваги. Розширення міжнародної діяльності ТНК, запровадження суто внутрішніх законодавчих норм регулювання системи оподаткування дочірніх компаній та філій, які присутні на території певної країни, а також відокремлення вартості від місяця її створення стали поштовхом до виникнення поняття трансфертних операцій. Останні сформували комплекс операцій, що здійснюються між підрозділами глобальної корпоративної структури за допомогою інструментів внутрішньофірмового руху фондів в умовах організаційної недосконалості корпорацій та політико-правової і соціально-економічної обмеженості країн з метою мінімізації транзакційних витрат та розміру податкових платежів з корпоративного прибутку, що і визначило поняття трансфертної політики ТНК.

Перспективним для подальших досліджень є класифікація інструментів трансфертної політики для зменшення транзакційних витрат ТНК, а також їх вплив на оптимізацію оподаткування цілісної структури ТНК, а не її окремих елементів.

Список літератури:

1. Булкот О. Особливості формування сучасного фінансового механізму транснаціональних корпорацій / О. Булкот // Вісник Київського національного економічного університету імені Тараса Шевченка. – 2014. – № 5. – С. 6–10.
2. Балюк Т. Внутрішньофірмові фінансові потоки в організаційно-економічній системі ТНК / Т. Балюк // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності : зб. наук. пр. – Т. 3. – Маріуполь : ПДТУ, 2011. – С. 49–54.
3. Smith F. Asset protection in multinational enterprises – where to now? : Implications for asset protection planning in multinational enterprises from the OECD's work on BEPS / F. Smith // The Multinational Business Review. – 2014. – Vol. 22. – P. 351–371.
4. Руденко-Сударєва Л. Системна модифікація бізнес-моделей глобальних корпорацій: еволюція теоретичних підходів / Л. Руденко-Сударєва // Дослідження міжнародної економіки. – 2011. – Вип. 4. – С. 42–56. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpdme_2011_4_6.
5. Економічний енциклопедичний словник : у 2 т. / ред. С. Мочерний. – Львів : Світ, 2006. – Т. 2 : О–Я. – 2006. – 568 с.
6. Загородній А. Фінансово-економічний словник: близько 8 000 понять і термінів / А. Загородній, Г. Вознюк. – К. : Знання, 2007. – 1072 с.
7. A History of Attempts to Regulate the Activities of Transnational Corporations: What Lessons Can Be Learned? // Friends of the Earth-England, Wales and Northern Ireland [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.corporateaccountability.org.uk.
8. Антошенкова В. Актуальність функціонування трансфертних цін в умовах агропромислової інтеграції / В. Антошенкова // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2013. – № 2(3). – С. 47–52. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znptdau_2013_2\(3\)_6.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znptdau_2013_2(3)_6.pdf).
9. Макаренко М. Система трансфертного ціноутворення в комерційних банках : [монографія] / М. Макаренко, Т. Савченко. – Суми : ДВНЗ «УАБСНБУ», 2008. – 238 с.
10. Business times – журнал про бізнес в Росії та закордоном [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.bea.gov/international/di1fdiop.htm>.
11. Внешнеэкономический толковый словарь / И. Фаминский и др. ; ред. И. Фаминский. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 503 с.
12. Балюк Т. Внутрішньофірмовий рух фінансових ресурсів у транснаціональних компаніях : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / Т. Балюк ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2011. – 21 с.

УДК 339.56

Власенко Л.В., аспірант,
старший викладач кафедри міжнародних економічних відносин
Запорізький інститут економіки та інформаційних технологій

КОНКУРЕНЦІЯ НА ЗОВНІШНІХ РИНКАХ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ДВОСТОРОННІХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА КНР

Власенко Л.В. Конкуренція на зовнішніх ринках як фактор розвитку двосторонніх торговельних відносин між Україною та КНР. У статті розглянуті методи визначення конкурентоспроможності на товарних ринках та встановлення вірогідності конкуренції з конкретним торговельним партнером. За допомогою індексу виявленої порівняльної переваги та індексу подібності експорту встановлені якість та ефективність двосторонньої торгівлі України та КНР, визначені конкретні галузі, у яких торговельне протистояння може зростати, а також запропоновані шляхи уникнення жорсткої конкуренції. Визначені перспективні напрями двосторонньої торгівлі КНР тими товарами, в яких вітчизняні виробники мають виявлені відносні переваги.

Ключові слова: міжнародна торгівля, двостороння торгівля, українсько-китайська торгівля, індекс порівняльних переваг, індекс подібності експорту.

Власенко Л.В. Конкуренция на внешних рынках как фактор развития двусторонних торговых отношений между Украиной и КНР. В статье рассмотрены методы определения конкурентоспособности на товарных рынках и определения вероятности конкуренции с конкретным торговым партнером. С помощью индекса выявленного относительного преимущества и индекса подобности экспорта определены качество и эффективность двусторонней торговли Украины и КНР, установлены конкретные отрасли, в которых торговое противостояние может усиливаться, а также предложены пути предотвращения жесткой конкуренции. Определены перспективные направления двусторонней торговли с КНР теми товарами, в которых отечественные производители имеют выявленные относительные преимущества.

Ключевые слова: международная торговля, двусторонняя торговля, украинско-китайская торговля, индекс сравнительных преимуществ, индекс подобности экспорта.